

कर्ण महाकाव्यको विधातात्त्विक तथा सौन्दर्यपरक अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक

शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी

क्याम्पस, नेपाली शिक्षण समितिको

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ

पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

करन देव विष्ट

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौँ

२०६८

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

यस क्याम्पसका छात्र करन देव विष्टले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति तयार पार्नु भएको 'कर्ण महाकाव्यको विधातात्त्विक तथा सौन्दर्यपरक अध्ययन' शीर्षकको यो शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

.....
सह प्रा. तुलसी मान श्रेष्ठ
(विभागीय प्रमुख)

.....
प्रा.डा. बट्टी विशाल भट्टराई
(शोध निर्देशक)

.....
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(बाह्य परीक्षक)

मिति २०६८-१-

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली शिक्षण समितिको स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजन पूरा गर्न 'कर्ण महाकाव्यको विधातात्त्विक तथा सौन्दर्यपरक अध्ययन' शीर्षकको यो शोधपत्र मैले गुरु प्रा.डा.बद्री विशाल भट्टराईज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यस कार्यका लागि उहाँले दिनु भएको सल्लाह एवं सुझावप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्यको स्वीकृतिका लागि अवसर मिलाइ दिनु हुने विभागीय प्रमुख तुलसी मान श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्य गर्नका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने महाकाव्यकार नवराज लम्सालप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधकार्यलाई सम्पन्न गर्न उचित सुझाव र सहयोग गर्नुहुने दाजु अनिल प्रसाद विष्ट र दिदी सावित्री कुमारी विष्ट (पन्त) प्रति कृतज्ञता अर्पण गर्दछु । साथै यस शोधकार्यका लागि सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण सहपाठी साथीहरूलाई पनि हार्दिक कृतज्ञता अर्पण गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र सावधानीपूर्वक शुद्धसँग समयमै टडकण गरेर सहयोग गरि दिनु हुने प्रेस्टिज कम्प्युटर ट्रेनिङ सेन्टरका खिम बहादुर कार्की तथा प्रेम बहादुर शाहीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली शिक्षण समिति समक्ष पेश गर्दछु ।

त्रि.वि.द.नं. : ६-३-४०-१६११-२००७

परीक्षा क्रमाङ्क- ४०००३८

करन देव बिष्ट

रत्न राज्यलक्ष्मी

क्याम्पस, प्रदर्शनी

मार्ग काठमाडौँ

विषय सूची

अध्याय एक

शोध परिचय	पेज नं.
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	१
१.३ शोधकार्यका उद्देश्यहरू	१
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	१
१.५ शोधको औचित्य र उपयोगिता	२
१.६ शोधको सीमाङ्कन	२
१.७ शोध विधि	२
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	३

अध्याय दुई

महाकाव्यकार नवराज लम्सालको साहित्यिक रचनाधर्मिता

२.१ विषय प्रवेश	४
२.२ महाकाव्यकार नवराज लम्सालः जीवनीको आलोकमा	४
२.३ आजीविका	४
२.४ साहित्यिक प्रेरणा र प्रभाव	५
२.५ भ्रमण	५
२.६ साहित्यिक व्यक्तित्वका आयामहरू	५
२.६.१ कवि व्यक्तित्व	५
२.६.२ गीतकार व्यक्तित्व	५
२.६.३ पत्रकार व्यक्तित्व	६
२.७ रचनाधर्मिता	६
२.८ सारांश	७

अध्याय तिन

सैद्धान्तिक अध्ययन

३.१ विषय प्रवेश	८
३.२ कविताका विभिन्न उपविधा र महाकाव्य	८
३.२.१ पूर्वीय धारणाहरू	९

३.२.२	पाश्चात्य धारणाहरू	११
३.२.३	महाकाव्य सम्बन्धी अन्य धारणाहरू	१२
३.३	पूर्वीय र पाश्चात्य धारणाहरूको तुलना	१३
३.४	सारांश	१३

अध्याय चार

महाकाव्य तत्त्वका आधारमा कर्ण महाकाव्यको विधापरक अध्ययन र विश्लेषण

४.१	विषय प्रवेश	१४
४.२	विषयवस्तु	१४
४.३	कथानक	१४
४.४	चरित्र विधान	१५
	४.४.१ कर्ण	१६
	४.४.२ कुन्ती	१७
	४.४.३ अधिरथ र राधा	१७
	४.४.४ परशु राम	१७
	४.४.५ कृष्ण	१७
	४.४.६ अर्जुन	१८
४.५	रस विधान	१८
४.६	उद्देश्य विधान	२३
४.७	युगबोधको अध्ययन	२५
४.८	संरचना	२६
४.९	भाषाशैली	२७
४.१०	अलङ्कार विधान	२७
	४.१०.१ शब्दालङ्कार	२८
	४.१०.२ अर्थालङ्कार	२९
४.११	छन्द विधान	३१
४.१२	शीर्षक विधान	३४
४.१३	गुण	३५
४.१४	रीति	३६
४.१५	विम्ब विधान	३८
४.१६	सारांश	४२

अध्याय पाँच

५.१	अध्यायगत सार	४३
५.२	निष्कर्ष	४३
५.३	कर्ण महाकाव्यका उपलब्धिहरू	४४
	परिशिष्ट खण्ड	४५
	नवराज लम्सालसँग लिइएको लिखित अन्तर्वार्ता	४६
	सन्दर्भ सामग्री सूची	५०

सङ्क्षिप्त शब्द सूची

सङ्क्षिप्त रूप		पूर्ण रूप
क.स.	-	क्रम सङ्ख्या
चौ.सं.	-	चौथो संस्करण
ते.सं.	-	तेस्रो संस्करण
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
नि.मा.वि.	-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
ने.प्र.प.	-	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.स.वि.	-	नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय
पाँ.सं.	-	पाँचौं संस्करण
पृ.	-	पृष्ठ
बी.बी.सी.	-	ब्रिटिस ब्रोडकास्टिङ कोर्पोरेशन वि.सं.
	-	विक्रम संवत्
सम्पा	-	सम्पादन